

13 yanvar 2018-ci il

Yanvarın 12-də dahi Üzeyir Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” operasının ilk dəfə nümayiş etdirildiği gündür. Məlum olduğu kimi, Üzeyir Hacıbəylinin 1908-ci il yanvarın 12-də Bakıda Hacı Zeynalabdin Tağıyev Teatrında göstərilən “Leyli və Məcnun” operası ilə təkcə Azərbaycanda deyil, bütün Şərqdə opera sənətinin əsası qoyuldu. Bu əsərə zaman-zaman müraciət olunmuş, bu gün də opera Azərbaycan milli sənət əsəri olaraq böyük səhnələrdə oynanılır. 1908-ci il yanvarın 12-də, soyuq bir qış axşamında Tağıyev Teatrında Şərqi ilk operası “Leyli və Məcnun” 22 yaşlı Üzeyir bəy Hacıbəyli tərəfindən Azərbaycan xalqına bəxş edilmişdir. Elə bir insan yoxdur ki, bu məhəbbət əfsanəsinə böyük maraq və heyranlıqla tamaşa etməsin.

“Leyli və Məcnun”-110

Sənət tariximizin ilk operası

hüm bir vəzifəni öhdəsinə götürdüynə görə” tamaşaçıların rəğbətini qazandığını vurğulayır.

Opera gözənlilməz müvəffəqiyyət qazandı. Hüseynqulu Sarabski ömrünün 40 ilini teatr sənətinə həsr etdi. O, bu illər ərzində silsilə rollar yaratmaqla Azərbaycan teatr sənətinin səhnəsini zənginləşdirdi. Opera sənətinin fədailərindən biri olan Hüseynqulu Sarabski təkrarolunmaz məhərrətlə yaratdığı Məcnun obrazı haqqında daha sonra yazırdı:

kəran, Şəki, Gəncə, Şuşa və Tiflis şəhərlərinə qonaq gəlsin. Məhz buna görə Sarabski 1913-1918-ci illərdə öz sənət dostları ilə “Leyli və Məcnun” tamaşasını göstərmək məqsədi ilə Qafqazın bir çox şəhərlərinə qastrol səfərlərinə çıxmışdı.

Böyük aktyor və nəğməkarın qəlbi ömrünün son dəqiqələrinədək Məcnun obrazı ilə yaşamışdır. 1945-ci il fevralın 16-da ölüm yatağında olarkən, sənət dostları Qurban Pirimov və Leyli rolunun ifaçısı müğənni Həqiqət Rzayevanı yanına çağırmış və gözlərini Qurbana dikərək, titrək səslə demişdir: “Qurban çal, son dəfə Leylini dinləmək istəyirəm”. Qurbanın tarını, Həqiqətin səsinə eşidən müğənni əbədi olaraq gözlərini yummuşdu.

Xalq Cümhuriyyəti dövründə “Leyli və Məcnun” operasının növbəti tamaşası 1919-cu il noyabrın 21-nə təsadüf edir. Artıq bir aya yaxın idi ki, Bakıda Azərbaycan Dövlət Teatrosu təşkil edilmişdir. 21 noyabr tarixli “Azərbaycan” qəzeti həmin tamaşa haqqında yazaraq, onun, ilk növbədə, zəhəri cəhətdən fərqləndiyini, əlbəşəyə, xora, pərdələrə, musiqiyə və baletə artıq əhəmiyyət verildiyinə oxucuların diqqətini çəkir. Qəzet “Leyli və Məcnun” operasının bu tamaşasını dəyərləndirərək, yazır ki, “zəhəri gözəlliklə keçən gecəki tamaşa “Leyli və Məcnun” operasının tarixində birinciliyi ehraz edə biləcək bir halda idi”.

Mənbələrdə göstərilir ki, Məcnun rolunu oynamaqla məşhurlaşan H.Sarabski xəstə olduğundan, həmin rolda Məmmədağa Seyx Sənan, Şah Abbas, Söhrab, Kərəm, Aşıq Qərib, Şah İsmayıl, Mərcan bəy, Sərvər və Əsgər kimi baş qəhrəmanların maraqlı obrazlarını yaratdı.

“Sarabskinin oyunu misilsiz idi. Onun nəğmələri bulaq kimi axır... Ağlaya-ağlaya, inildəyə-inildəyə öz məhəbbətindən, öz Leylisindən Füzulinin qəzəlləri ilə ölməz muğam üstündə danışır, insan qəlbinin ən incə damarlarına işləyən musiqi mənə o qədər təsir edirdi ki, höknürtümü çətin boğa bilirdim. Lakin göz yaşlarım durmadan axırdı. Qəlbimi isə qərribə hisslər doldururdu. Zavallı, uğursuz, divanə Məcnun! Sarabski öz rolunu böyük məhərrətlə oynadı. O, Məcnun surətini səhnədə tam mənəsi ilə canlandırdı”. Bu maraqlı və yaddaqalan ifadan sonra Azərbaycan Musiqili Teatrının bütün sonrakı tamaşalarında Şeyx Sənan, Şah Abbas, Söhrab, Kərəm, Aşıq Qərib, Şah İsmayıl, Mərcan bəy, Sərvər və Əsgər kimi baş qəhrəmanların maraqlı obrazlarını yaratdı.

Xüsusilə, onun Məcnun rolunu əfsanəyə çevrilmişdi. Şübhəsiz ki, hamı o dövrdə “Leyli və Məcnun” operasına baxmaq imkanına malik deyildi. Xüsusilə, Azərbaycanın uzaq kənd və şəhərlərində yaşayanların Bakıya gəlib operaya tamaşa etmələri müşkül idi. Odur ki, bir çox yerlərdən arasıkəsilmədən məktub və teleqramlar gəlir, hamı “Leyli və Məcnun” tamaşasına baxmaq arzusunda olduğunu bildirir, acizənə surətdə xahiş edirdilər ki, Sarabski Lən-

“Teatr və Ərəblinski” adlı xatirəsində yazır ki, xor “Şəbu-hicran”ı oxuyub qurtarandan sonra pərdə düşəndə, zaldan gurultulu alqış qopdu. Pərdə dübarə qalxanda, Məcnun - H.Sarabski “Mahur-Hindi” muğamı üstündə Məhəmməd Füzulinin “Yandı canın hicr ilə vəclilə ruhü yar istərem” qəzəlini elə məhərrətlə oxudu ki, mən sufluyor budkasında özümü unutmuşdum.

1908-ci il 15 yanvar tarixli “İrşad” qəzetində tamaşa haqqında dərc olunmuş resenziyada isə Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasının da dillər əzbəri olduğu vurğulanır və həmin əsərin musiqi dili ilə səslənməsi “cavan mühərrir və musiqikar Üzeyir Hacıbəyli və realni şagirdi Ceyhun Hacıbəyli cənabları ilə yanaşı, “Nicat” Maarif Cəmiyyətinin böyük xidməti olduğu göstərilir.

Tamaşanın özünə gəldikdə isə, “İrşad” qəzeti səhnələrin bir qədər şairənə olmasını tövsiyə edir və ayrı-ayrı aktyorların oyunlarına da münasibət bildirir. “İrşad” Məcnun rolunun ifaçısı “müqtədir artist Sarabski”nin oyununu yüksək qiymətləndirir və onun dəfələrlə alqışlandığını və öz peşəsinə olan məhərrəti sayəsində müvəffəqiyyət qazandığını göstərir. Leyli rolunun ilk ifaçısı Əbdürrəhim Fərəcov ilk dəfə səhnəyə çıxdığı və “İrşad” qəzetinin qeyd etdiyi kimi, “belə mü-

Xalqın professional sənət nümunəsi olan “Leyli və Məcnun”da iştirak etmiş müğənnilər, bu möhtəşəm əsəri müxtəlif quruluşlarda səhnəyə qoymuş rejissorlar, dirijorlar, xormeysterlər, rəssamlar, baletmeysterlər və konsertmeysterlər olmuşdur.

Məcnun rolunun ilk ifaçısı olan Hüseynqulu Sarabskinin adı isə əbədi olaraq tarixə həkk olundu. Məcnunu oynamağa hazırlaşan Hüseynqulu Sarabski tez-tez Üzeyir bəylə görüşür, onun yaradıcılıq göstərişlərinə və məsləhətlərinə diqqətlə qulaq asırdı. Nəhayət, bir çox manəə və çətinliklərdən sonra “Leyli və Məcnun” operası 1908-ci il yanvarın 12-də tamaşaya qoyulur. İlk tamaşanın rejissoru Hüseynqulu Sarabski, ikinci rejissoru Hüseyn Ərəblinski, dirijoru Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev idi. Üzeyir bəyin özü orkestrdə skripkada ifa edirdi. Qurban Pirimov isə sədəfli tarı ilə tamaşanı müşayiət edirdi. “Leyli və Məcnun” operasının ilk tamaşası böyük müvəffəqiyyətlə keçmişdi. Ağzına qədər dolu olan salon qarşısında Məcnun rolunu oynayan H.Sarabski və başqa ifaçılar, elə məhərrət göstərmişdilər ki, tamaşaçılar arasıkəsilməyən alqışlarla onları səhnənin qabağına çağırırmışdılar. Tamaşaçılar bir ağızdan “Məcnun” deyib, H.Sarabskini səhnədən buraxmaq istəmişdilər. İlk tamaşanın sufluyoru Ə.Rzayev

yini bu, adətdən, birdəfəlik yaxa qurtarmağa və bu məsələyə ciddi yanaşmağa dəvət edir. Bununla belə, “Azərbaycan” qəzeti H.A.Hacıbababəyovun səsinə “eşidənlərin ruhunu təsir edə biləcək bir qüvvə” olduğunu da vurğulayır. M.T.Bağırovun isə səsinin müqabilində zəif bir Məcnun alındığını, Rza Darablinin özünəməxsus bir məhərrətlə Nofəl rolunda Terequlovu təqlid etdiyini, lakin “istər səs, istər vəziyyət hərəkəti ilə rolunu layiqi ilə oynaya” bildiyini qeyd edir.

Bütün bunlar, bir daha sübut edir ki, dahi Üzeyir bəy Hacıbəylinin böyük fərəh hissi ilə qeyd etdiyimiz “Leyli və Məcnun” operası XX əsrin əvvəllərindəki milli mətbuatımızın diqqət mərkəzində olmuş və bu maraq sonrakı illərdə də səngiməmişdir. Bu sənət əsəri sonralar çox Leylilər və Məcnunlar yetişdirdi. Dünyanın bir çox ölkələrində əsər müvəffəqiyyətlə oynanıldı. Tamaşa uğurları ilə Azərbaycan opera sənətini dünyaya tanıtdı. Bu gün Azərbaycan opera sənətində yetişən Leylilər və Məcnunlar sənət eşqi ilə Məhəmməd Füzuli və Üzeyir Hacıbəyli dünyasının ilhamı olan əsəri canlandırır, hər nəslin nümayəndəsinə onun seyrindən və cazibəsindən lirik-həzin lövhələri təqdim edirlər.

Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığı elə möhtəşəm qüvvədir ki, Azərbaycan musiqisinin qədim ənənələrini yerindən oynadaraq canlandırmış, xalq musiqi yaradıcılığının tükənməz imkanlarını aşkara çıxarmışdır. 110 il bundan əvvəl yaratdığı “Leyli və Məcnun” operası ilə Azərbaycan professional bəstəkarlıq məktəbinin təməl daşını qoyan Ü.Hacıbəyli hərtərəfli istedadını, biliyini, bacarığını onun inkişafına yönəlmiş və bununla da, Azərbaycan musiqisinin yüksək zirvələr fəth etməsi və dünya miqyasında tanınması üçün zəmin hazırlamışdır. Lakin Azərbaycan musiqisinin əlçatmaz zirvəsi elə Ü.Hacıbəylinin öz yaradıcılığıdır, onun yaratdığı sənət incələrinin hər biri musiqimizin şah əsərləridir desək, yanlışmıdır.

ZÜMRÜD